

Ksaver Meško.

Legenda o cerkvi pri Mariji na Zili.

(Nadaljevanje.)

Med tem, ko razmišlja grof svoje gorje in se srdi na Boga in ljudi, gredo iz gradu grofica, dva oborožena služabnika in mlada dovilja.

Čez dvorišče in iz gradu nese dete služkinja. A komaj zavijejo v senco mogočnih lip, ki so stražile na obeh straneh široko cesto, ga vzame v naročje grofica. Polna materinske ljubezni ga privije tesno k prsim.

Zdajzdej ji zdrkne skrivna solza na dragoceno, z zlatom vezeno tančico, ki je bilo dete povsem zakrito z njo. Le kaka dva-, trikrat privzdigne med potom grofica nagloma in skrivoma snežnobeli prt. Tedaj se pa odbije od plenice, belih in nežnih kakor češnjevo cvetje, peščenorjavi, razkavi obraz otroka. S silo se mora premagovati nesrečna mati, da ob tem žalostnem pogledu na glas ne zajoka.

Tako romajo čez Dravo in tja na polje k Devici Mariji na Zili.

Dolgo dolgo tam kléči grofica na trdem in ostrem kamenju cerkvenih razvalin in prosi Boga iz globočine srca, naj se je usmili, najnesrečnejše vseh mater. Kliče v grozni stiski trpečega srca k Mariji, naj ona, ki je Mati žalosti in trpljenja, pogleda z milostnimi očmi na njeno žalost in trpljenje. Naj poklekne ona, Mati Sinu božjega, pred prestol vseмогоčnega Boga in mu naj potoži vso njeno bol, vse njeno brezmejno, moreče gorje.

Minevajo pa ure in ure. Solnce se je že davno prepeljalo čez najvišjo visočino neba, že se je nagibalo proti goram, da za kako uro zaide za božjo gnado; a o kaki pomoči ni sledu. Kakor da so nebesa gluha za vzdihne in prošnje obupane matere! Kakor da je srce Matere usmiljenja trdo in neobčutno liki nemi kameni, ki ležé v velikem neredu križem naokrog.

Zdaj se grofica ne more več premagovati. Nasloni vročo in bolno glavo ob nemi zid in zaihti, da se ji stresa nežno telo sunkoma.

Pestunji in konjenikoma se v srce smili mlada gospa, ki je bila vedno dobra in prijazna z njimi. Kakor so poprej z njo molili in prosili Boga in Marijo pomoči, tako so zdaj z njo žalovali. Pestunja polglasno joka; sulicarja pa zamišljeno zreta v daljavo, tja na gore, ožarjene z zlatom solnca, visečega že nizko nad njimi. Nemirno, kakor v tihi jezi, si vihata dolge brke. Vmes pa zdaj ta, zdaj oni naglo poseže gor proti čelu in si brzo, skrivaj obriše solze iz oči.

Ko odhajajo proti večeru z groblje, nese nesrečna grofica otroka domov, kakršnega je bila prinesla dopoldne.

V gradu si potem ne upa pred grofa. Zakleni se v svoje sobane. Tam joka in moli dolgo v noč.

Grof Ludovik je kmalu izvedel, kako se je končalo to romanje. S pestjo in z mečem je udarjal v svoji sobi ob mizo in se je divje krohotal: »Saj sem vedel! Saj ni mogoče! Čudež? Ah, ženske marnje!«

Rogal se je z besedami in z mislimi čudežu. In vendar ga je bila čez dan, navzlic njegovi neveri, vsega prevzela misel: »Morda se pa vendar zgodi kaj nenavadnega? Elizabeta je taka bogomoljka! Morda si pa res kaj izprosi?«

Zdaj je bilo njegovo razočaranje tem bolestnejše, a tem hujši tudi njegov srd.

Stari sluga Pavel mu je moral prinesiti po večerji velik vrč vina. Ker je bil starec bolehen in ga je navrh trpinčil še hud protin, ni mogel ponoči spati. Tako je slišal pozno v noč v svojo sobico, da govori grof glasno sam s seboj in da se še glasneje smeje, da divje zveni vun v tiho poletno noč.

Drugo jutro vstane gospod Ludovik še bolj slabe volje. Glava mu je od vina in nezadostnega spanja težka, kakor bi bila iz svinca.

Sede spet k oknu, da se nekoliko ohladi in pozdravi. Svežost jutranjega zraka mu dé prav dobro.

A srcu tudi sveži zrak ne pomaža. Bolj je čemerno in bolno nego prejšnje jutro. Razmišlja grof, ali bi re kazalo, da odpotuje? Na Duva ali kamorkoli, samo da pride z grada. Saj čuti, da že vsi vedo za njegovo nesrečo in sramoto. In vsi mu jo privoščijo in se mu na tihem rogajo, se mu zdi. Res, v obraz se mu laskajo, ker je bogat in mogočen; Klanjajo se mu in klečeplazijo pred njim, ker se ga boje ali ker pričakujejo koristi od njega. A za hrbtom — kdo ve, kakšne paganske govornice se že spletajo med ljudstvom o njem, o grofici in o tem nesrečnem otroku?

V tujini, v šumnih družbah bo to prej in laže pozabil. Žena? Kaj ga briga, ko pa ga je tako onesrečila, mu zagrenila za vedno vse veselje, mu zastrupila vse življenje. Kdo ve, kaj ima na vesti, da jo je Bog — ona veruje vanj, torej zanjo res je in jo lahko kaznuje! — tako grozno udaril? Če jo pusti in gre, kdo mu more kaj očitati?

V tem premišljevanju tudi danes gospod Ludovik presliši polzadušeno, lahko trkanje. Ne sliši in ne opazi, ko so se polagoma, nekako neodločno odprle duri, in je spet vstopila grofica, še bolj tiho, še bolj boječe nego prejšnje jutro.

Sredi sobe je postala. Ni si upala bliže možu.

»Moj gospod!« je izpregovorila komaj slišno.

Grof plane pokonci, da s hruščem prevrže težki hrastov stol. Komaj verjame, da stoji pred njim res grofica. Poltiho zakolne, glasno pa se zadere:

»No, kaj pa spet?«

»Šla bi še danes na Zilo, če dovolite, gospod Ludovik?«

»Spet pričakovat čudeža? Ženske neumnosti!«

»Spet se mi je sanjalo, o gospod Ludovik.«

»Neumne sanje, pravim!« zarohni grof in z ного udari ob tla, da zabobni. »Čisto ob pamet vas spravijo te sanje. Sanjate pač, kar ves dan mislite. A brez koristi razmišljate o tem in brez koristi letate z ono krastačo po svetu. Čudeži se dandanašnji ne gode več.«

»O moj gospod, jaz pa mislim, da me Bog in Marija v moji nesreči ne moreta zapustiti.«

Grof zaničljivo skomizgne z ramami in se obrne v stran.

»Storite, kar hočete! A v tretje me več ne nadlegujte!«

»Bog vam povrni, moj gospod. Z Bogom.«

S še večjim nemirom, ali je sanje vendar niso varale, ji bo li Bog danes pomagal ali ne, roma grofica z doviljo in s hlapcema ta dan spet na Zilo.

A s še večjo žalostjo se vrača proti večeru. Čudež se ni zgodil.

A tudi grof je bil še bolj razjarjen.

Spet si je dal prinesiti velikanski vrč vina. Pomočnik Emanuelov lovec Izidor, znan silen pivec in hud pretepač, je moral priti k njemu v sobo, da sta skupaj pila in igrala. A okoli polnoči je zbežal. Grof je ob polnoči kar na lepem zagledal ob mizi še enega gosta — samega peklenščeka. Izidor se je temu sicer silno čudil, ko grof v hudega duha ni veroval. A še bolj se je čudil, ko je videl, da se grof niti hudobe ne boji. Pograbil je namreč meč in divjal za prikaznijo po sobi, iz kota v kot, proti oknom in proti durim; celo na stole in mizo je skakal, ko se je dvignila peklena pošast proti stropu, da je prevrgel kozarce in vrč, ki je s truščem treščil na tla in se je razlilo zlato vino na vse strani po sobi. Besno je mahal in sekal razvneti vitez z mečem po zraku in po stenah; nabadal hudiča zdaj kje v kotu, zdaj ob oknu, zdaj v zraku nad mizo. Izidorju se je zazdelo, da vsak hip lahko prebode tudi njega ali mu zadá z mečem udarec, ki ga kar na lepem in na tihem spravi na drugi svet. Ker se mu pa ta še ni zdel preveč napačen, in ker ni imel še urejenih računov ne z Bogom in ne s hudobcem, je bil iskreno vesel, ko je mogel neopažen planiti iz sobe in zbežati iz bližine nevarnega viteza.

Tretje jutro — hladne sape, ki so pihljale v sobano skozi odprto okno, so ga zdramile — se je prebudil grof na tleh ob prevrženi mizi. Dvignil je težko težko glavo in se je začudeno oziral po sobi in po nenavadnem razdejanju, ki ga je kazala. Polagoma se mu je zbujal v šumeči glavi dremoten spomin, da je vrgel ponoči mizo na satana, satan mu je pa iz maščevalnosti izpodmeknil ного, da je še sam telebnil po dolgem na tla. Potem se ni spomnil na ničesar več.

Komaj se je domislil tega čudnega dogodka in onega popivanja z Izidorjem, je grdo zaklel in naglo planil pokonci. Bilo ga je hudo sram.

»Še danes morajo pripraviti, da odpotujem.«

Dvignil je mizo in prevržene stole; sedel na stol, naslonil glavo ob močno, meča in kopja vajeno roko in razmišljal o prejšnjem večeru in o svoji nesreči, ki ga lahko še povsem uniči.

Kar nenadoma pa glasno potrka.

»To pa ni ona!« pomisli grof. Temno pogléda proti durim in nevoljno zarenci.

Duri se odpró polagoma, na stečaj, in grof Ludovik začuden zagleda naslednji hip na pragu svojega očeta, starega grofa Sigismunda Friderika.

Že dve leti nista govorila. Oče mu je vedno očital jezo in sirovost, ga grajal zaradi nevere in ga še zmerom hotel poučevati in strahovati kakor desetletnega fanta. Ko mu je nekoč v razburjenju in hudi nevolji povedal v lice, naj se tega enkrat za vselej odvadi, ker v svojih mladih letih najbrž sam ni bil nič boljši, in ker on, grof groteneški in bekštajnski, kraigski, žineški in gradeneški, ni več paglavec, ki se dá z leskovko našeškati, je oče pretrgal vse občevanje z njim. Živel je potem povsem samzase v stranskem stolpu grada. Ludovik pa tudi ni iskal njegove družbe. Ni se maral ponižati, da bi prosil očeta odpuščanja. Prijalo mu je pa tudi, da je zdaj lahko neovirano gospodaril v gradu, in mu nihče ni očital malenkosti in ga grajal zaradi kake lahkomiselnosti.

A zdaj, glej, prihaja oče k njemu! Dva služabnika ga podpirata, in še sam se opira na visoko, močno, s srebrom okovano palico. Dolga bela brada mu pada daleč dol po prsih. Nad črnožametasto obleko se zdi še belejša.

Gospod Ludovik nehote naglo vstane, se spoštljivo pokloni in stopi prišlecju naproti. Hoče ga prijeti, da ga namesto hlapcev povede čez sobo. A ko starček z roko in z očmi odkloni, mu naglo primakne velik, z grbom gospodov groteneških in bekštajnskih umetno okrašen stol.

»Sedite, oče!«

»Prišel sem le za hip,« izpregovori starček s počasnim, nekako utrujenim glasom, glasom starih ljudi, ki pač še mnogo mislijo, a malo govore. »S prošnjo sem prišel.«

»Zapovedujte, oče!«

»V imenu grofice, gospe Barbare Elizabete, prihajam. Prosim, da bi smela še danes na Zilo.«

Gospodu Ludoviku se stemni obraz. Tesno stisne usta, kakor da hoče v zadnjem hipu zadržati ostro bešedo, ki sili iz njih.

Tišina zavlada v širni sobi. Starček potrpežljivo čaka, kaj poreče sin.

»Ali veste tudi vi o tem, oče?« vpraša čez nekaj časa gospod Ludovik poltiho.

»Vem.«

»Vse?«

»Vse, moj sin.«

Stari grof je ves čas pozorno opazoval sina. V očeh se mu je zdajzdaj čudno zasvetilo. A kdo bi mogel povedati, kaj da je bilo: ali žalost in sočutje z nesrečo sinovo, ali veselje, ker je spoznaval, da je baš ta nesreča pot, ki se bosta njuni srca na nji spet zblížali.

Ko vidi sina stoječega s sklonjeno glavo ob stolu, polagoma dvigne velo roko iznad naslonjača in jo iztegne proti sinovi. Gospod Ludovik mu poda svojo, prepusti mu vso, kakor da je spet otrok in se oklepa roke očetove, da ga ona varno vodi.

»Vse vem, Ludovik, moj sin, vse. Hudo te je obiskal Gospod, tebe in nas vse. A priznajmo: zaslužili smo!«

Ludovik ne odtegne roke. Še globlje skloni glavo in vzdihne polglasno, bolešno.

»Upaj, Ludovik!« de stari. »Bog je usmiljen. In Mati božja je tako dobrotna. Jutri je praznik Gospe ziljske, Marije vnebovzete. Zato toliko upa gospa Barbara Elizabeta te dni.«

»Ali se ji je spet sanjalo?« tiho vpraša mladi grof.

»Sanjalo! A ne upa sama priti.«

Gospod Ludovik dolgo molči.

»Oče, če bi nam prišla res pomoč od zgoraj, bom veroval tudi jaz. In za zahvalo bom pozidal ziljsko cerkev, mnogo lepšo, kot je bila prejšnja.«

Starček se nalahko, a dobrotno in zadovoljno nasmehlja.

»Nebeška Gospa od nas pač ničesar ne potrebuje. A zaradi ljudstva, da ima spet svojo cerkev, stori to, Ludovik. In da se ne bo govorilo po deželi: »Gospodje groteneški in bekštajnski so skopuhi in nehvaležneži.«

»Ne, oče, tega o nas ne bodo govorili!«

(Konec.)

Janko Polák:

Večer.

*Za gozdovi temnimi
zlato solnce tone...*

*Ko pa tone, pa budi
zvezdic milijone.*

*V logu belih, vitkih bréz
veterček šepeče.*

*Sluša ga ob listu list,
v rádosti trepeče.*

Glas večernega zvona

plove iz daljave...

Sam sem. V gorah je odmev:

»Mater Dei, ave!«

